

Резюме

Лоджук М. Т. Деякі аспекти формування ефективної системи надання безоплатної правової допомоги в Україні (на основі аналізу законопроекту про юридичні клініки).

Стаття присвячена аналізу положень проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України» щодо визначення статусу юридичних клінік як суб'єктів надання безоплатної первинної та вторинної правової допомоги (реєстраційний № 0926 від 12 грудня 2012 р.), підготовленого народними депутатами України С. В. Киваловим, Ю. Р. Мірошниченком та П. В. Мельником, як чергового етапу формування ефективної системи надання безоплатної правової допомоги.

Ключові слова: юридична клініка, вищий навчальний заклад, безоплатна правова допомога, первинна і вторинна правова допомога, суб'єкти надання безоплатної правової допомоги.

Резюме

Лоджук М. Т. Некоторые аспекты формирования эффективной системы предоставления бесплатной правовой помощи в Украине (на основе анализа законопроекта о юридических клиниках).

Статья посвящена анализу положений проекта Закона Украины «О внесении изменений в некоторые законодательные акты Украины» относительно определения статуса юридических клиник как субъектов предоставления бесплатной первичной и вторичной правовой помощи (регистрационный № 0926 от 12 декабря 2012 г.), подготовленного народными депутатами Украины С. В. Киваловым, Ю. Р. Миросшниченко и П. В. Мельником, как очередного этапа формирования эффективной системы предоставления бесплатной правовой помощи.

Ключевые слова: юридическая клиника, высшее учебное заведение, бесплатная правовая помощь, первичная и вторичная правовая помощь, субъекты оказания юридической помощи.

Summary

Lodzhuk M. Some aspects concerning formation of an effective system of free legal aid in Ukraine (based on analysis of bill on legal clinics).

This article analyzes the provisions of the draft of Law of Ukraine “On Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine” concerning the status of legal clinics as subjects of providing free primary and secondary free legal aid (registration number 0926 from December 12, 2012), prepared by deputies of Verkhovna Rada of Ukraine Kivalov S., Miroshnichenko Y., Melnik P. as the next stage of formation of effective system of providing free legal aid.

Key words: legal clinic, higher educational institution, free legal aid, primary and secondary legal aid, subjects of legal aid.

Отримано 18.09.2013

УДК 342.8(477)(439.5)(09)

А. І. МЕЛЬНИК

Андрій Ігорович Мельник, аспірант Львівського національного університету імені Івана Франка

РОЛЬ Ю. РОМАНЧУКА В УТВЕРДЖЕННІ ЗАГАЛЬНОГО ВИБОРЧОГО ПРАВА ТА ОБСТОЮВАННІ НАЦІОНАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ УКРАЇНЦІВ В АВСТРО-УГОРСЬКІЙ ДЕРЖАВІ

В основу організації державної влади в Україні, як і в усіх розвинутих країнах, покладені принципи парламентаризму, закріплені в Конституції України: народ – єдине джерело влади, державна влада здійснюється на основі розподілу на законодавчу, виконавчу і судову. Однак українцям довелося пройти довгий і тернистий шлях, щоб прийняти їх. Зрештою, щоб парламентаризм в Україні утвердився як пріоритетна цінність представницької демократії, став способом її організації та інструментом функціонування, необхідне всебічне вивчення цієї проблеми. Важливим видається аналіз діяльності чільних українських парламентарів, зокрема Ю. Романчука, з позицій утвердження загального виборчого права в Австро-Угорській державі. Адже його діяльність в умовах реального європейського парламентаризму, на нашу думку, є не лише нагромадженням парламентської культури, а й формуванням цивілізованої політичної та правової традиції в цілому.

Тема наукового дослідження не була раніше безпосереднім об'єктом вивчення історико-правової науки. Однак окремі аспекти діяльності парламентської практики Ю. Романчука розглядали такі науковці, як К. Левицький, С. Олесницький, В. Качкан, А. Баран, В. Булачек, О. Пилипишин, І. Чорновол та інші. Тоді як питання права є малодослідженими.

Метою статті є аналіз місця та ролі Ю. Романчука в боротьбі за демократизацію виборчого законодавства до Державної Ради у Відні та узагальнення його внеску в утвердження загального виборчого права в тогочасному суспільстві.

Актуальність досліджуваного питання ґрунтується на тому, що вивчення та врахування історичного досвіду боротьби за утвердження загального виборчого права дасть змогу знайти оптимальні шляхи розв'язання проблем, пов'язаних з порушенням демократичних принципів функціонування суспільства в наш час.

Для аналізу правових поглядів Ю. Романчука автор використав матеріали тогочасних періодичних видань, зокрема газети «Діло», про діяльність Державної Ради у Відні, а також його промови та виступи під час парламентських дискусій щодо проведення виборчої реформи.

На початку ХХ ст. в Австро-Угорщині посилювався національно-визвольний рух. Значною мірою це пов'язано було з недосконалістю виборчого законодавства, яке встановлювало нерівномірне та непропорційне співвідношення депутатських мандатів від різних верств населення. На час виборів у Галичині створювалися великі сільські округи (із 30–40 тис. виборців), які суттєво ускладнювали процес голосування: людям доводилось три рази приходити на виборчі дільниці для свого волевиявлення. За таких умов перевагу мали місцеві освічені верстви населення, насамперед поляки, бо українським селянам, у своїй більшості малописьменним, важко було зорієнтуватись у хитроплетіннях закону¹. Як писала газета «Діло», в державі не було «тої вирівнюючої справедливості, хоч вона й запоручена славним 19-тим артикулом основних законів. Одним народам забагато признає ся прав, а другі занадто упосліджує ся; а те відзначаване одних родить у них занадто великі домаганя і викликає огірчене других. З сего виходить загальне невдоволенє і національна боротьба майже скрізь в цілій державі»². Зупинити негативні тенденції могла лише перебудова цієї держави, і, зокрема, запровадження загального, рівного і безпосереднього виборчого права.

Демократизація виборчого законодавства була особливо важливою для українців – найбільш покривдженого народу Галичини. Незважаючи на малочисельне представництво в законодавчих органах влади, їх репрезентанти брали активну участь у боротьбі за конституційну законність. Стосується це насамперед українських послів, обраних до Віденського парламенту від Народного Комітету УНДП, які об'єдналися у Руському клубі під керівництвом Ю. Романчука. Національні права і свободи українці виборювали в жорсткому протистоянні з польськими політичними структурами: поляки, здобувши наприкінці 60-х – на початку 70-х років XIX ст. крайову автономію і владу в Галичині, упродовж усього періоду існування Австро-Угорської імперії займали панівне становище у Східній Галичині, здійснюючи політику, спрямовану на збереження та розширення отриманих привілеїв. Тому Ю. Романчук вважав, що українське представництво в парламенті «мусить стояти проти кожного правительства в як найрішучішій опозиції, поки австрійська політика щодо Русинів не зміниться основно, поки право і справедливість не стане на місце кривди і самоволі»³.

Рух за виборчу реформу активізувався після 8 вересня 1900 р., коли цісар видав декрет про розпуск нижньої палати парламенту – палати послів і оголосив про проведення нових виборів. Як зазначає А. В. Баран, політикум Галичини позитивно сприйняв цю подію і негайно включився у передвиборчу боротьбу. 24 вересня 1900 р. Народний Комітет (керівний орган Української національно-демократичної партії) оголосив передвиборчу відозву, яка закликала все українське населення краю брати активну участь у передвиборчій діяльності. Для забезпечення справедливих виборів було прийнято «пропам'ятне письмо», яке депутація під керівництвом Ю. Романчука вручила намісникові цісаря Л. Пінінському у Львові і президентові міністрів д-ру Керберу у Відні⁴. Однак ці вибори не були успішними для українців: серед 78 репрезентантів Галичини у Державній Раді було лише 4 українські послы, тоді, як представники «польського сторонництва» отримали в парламенті 61 місце⁵. Переважну більшість мандатів поляки отримали і в Галицькому сеймі – зі 149 вибраних послів лише 11 представляли інтереси українців. Це було наочним підтвердженням того, що чинний (окремий, відмінний від інших коронних країв Австрії) виборчий закон до парламенту, сформований за польським проектом, обмежував громадянські права українців. До того ж, центральні та крайові власті, підтримуючи на виборах своїх кандидатів на послів, не гребували й адміністративним ресурсом – вдавались до «надужит' і незаконностей», добиваючись у такий спосіб того, що в більшості округів «вибір правительственних кандидатів був уже з гори забезпечений»⁶.

Саме тому українські послы у заяві від 23 січня 1901 р. зазначали, що «последні вибори до ради державної, проведено... в спосіб так само безправний і з тою самою тенденцією, аби руському народові не дати правдивих заступників і не допустити до виявлення правдивої волі сего народа»⁷. Про масові зловживання та сваволу адміністрації свідчили численні протести українського населення – інтерпеляції, пропам'ятні листи, внесення до законодавчих органів і державних прокуратурій, а також депутації до крайового і центрального уряду. Виступаючи на засіданні палати послів у Відні 12 листопада 1901 р., Ю. Романчук наголосив, що «в интересах слави краю і держави, в интересах законів і конституції, в интересах публічної моралі, такому поведеню галицьких властей і такий політиці треба покласти край»⁸. Голова Руського клубу вважав крайову адміністрацію найгіршою, яка може лише бути, й домагався від уряду, щоб призначив для Галичини адміністрацію, коли вже не європейську, то бодай австрійську, бо, поки хоть один Русин буде засідати в палаті послів, поки Русини не перестануть протестувати проти теперішніх на-пів азізьських відносин в Галичині. В сім випадку ходить о несправедливе поведене державних властей і органів⁹.

Термінове внесення Ю. Романчука підтримали не лише опозиційні українські послы, а й угодовці, прихильні до поляків, і навіть 5 польських послів, які вважали справою честі засудити брутальні порушення виборчого законодавства. Парламентарії прагнули «стреміти до уневажнення безправно переведених виборів і до остаточного усунення виборчих надужит, а рівночасно стреміти до виборчої реформи, котра дала би можливість виявлення правдивої волі кождому, отже і нашому народові»¹⁰. Водночас українські послы

зобов'язувались брати участь «в позитивній роботі парламенту» і надіялись на підтримку всіх тих депутатів, котрі так само, як вони, «добажують у відповідаючій духові часу виборчій реформі і в справедливим національним та язовим законі головне средство до усунення парламентарної і політичної кризи і до утворення парламенту спосібного і охочого до праці»¹¹.

Як досвідчений законодавець і політик Ю. Романчук усвідомлював, що українці – народ без державної і національної самостійності – повинні були оволодіти тими принципами, якими в тодішній добі управлялось суспільство. Тому на основі політичної платформи УНДП, яка була не просто тактичним об'єднанням, а й точкою опори, навколо якої мали згуртуватися «невдоволені радикали, розчаровані угодовці і заблудші з русофільської партії»¹², Руський клуб підготував програму своєї діяльності. Важливо було під спільним українським прапором, незважаючи на протиріччя, творити єдиний національний організм, утверджувати національну ідею, яку 5 січня 1900 р. у своїй відозві проголосив Народний комітет: «Ідеалом нашим повинна бути незалежна Русь-Україна, в якій би всі частини нашої нації з'єдналися в одну новочасну культурну державу...»¹³.

Не менш активно захищав Ю. Романчук і демократичні принципи внутрішньої організації та діяльності самого парламенту. Виступав, зокрема, проти спроб внести зміни до регуляміну (регламенту). Палата панів ухвалила проект, який містив доповнення 5 та 12 параграфів закону від 12 травня 1873 року щодо урядових пропозицій у палаті послів та внесення послами своїх інтерпеляцій. Опозиційні фракції оцінили ці поправки як замах на свободу ініціативи і свободу слова, адже вони позбавляли невеликі парламентські клуби можливості виносити на публічне обговорення звичайні чи термінові внесення та інтерпеляції, а, отже, «усували майже всяку критику правительства і державної управи». Ю. Романчук був переконаний, що недуга австрійської державної репрезентації «має далеко глибшу причину, ніж щоби її можна вилічити формалістикою регуляміну»¹⁴. На його думку, зміна парламентського регламенту могла би бути оправдана лише в поєднанні з іншими реформами, і насамперед «із залагодженням справи національної і ординації виборчої, котрі суть ще потрібніші, а притім і далеко важніші»¹⁵. «Без тих реформ, зазначав він, Руський клуб не зможе згодитися на зміну регуляміну, особливо на яке небудь ограничене свободи бесіди і парламентарної акції, та й буде всіма силами такої зміні противитися»¹⁶.

Місія законодавчої влади Австро-Угорщини, на думку Ю. Романчука, полягала в тому, щоби найчисельніші народи, що проживали між Німеччиною і Росією, (зокрема, українці – А. М.) знайшли тут безпеку свого національного існування й захист своїх культурних і економічних інтересів. Правда, просте розширення крайової автономії, яка частково вже існувала в Галичині не вирішувала згаданої проблеми. Адже «одна з двох рівно числених народностей краю, тобто руська, зазначав Ю. Романчук, придавлена до крайньої безсильності. Русинів все і всюди майоризують, і не допускають до найважливіших конституційних прав»¹⁷. Щоб покласти край цій несправедливості, українські послы під його керівництвом наполегливо добивались прийняття закону про національну автономію з проведенням реформи виборчої ординації. Йшлося, власне, про зміну дотеперішньої австрійської конституції, яка вже багато років насправді ефективно не функціонувала, й держава опинилася у стані цілковитого розладу.

«У справі виборчій, – наголошувалось в одному із внесення очільника Руського клубу, – треба би поступити дальше, коли хочемо стати на твердій і непохитній підставі. – Добре рішення виборчої реформи причинило би ся також багато і до щасливої розв'язки національних спорів»¹⁸.

Під тиском суспільства ідею виборчої реформи з часом підтримав і цісарський уряд. У листопаді 1905 р. президент міністрів барон Гавч виступив у палаті послів із заявою, в якій пообіцяв усім народам Австрії нову еру – загального, безпосереднього і рівного виборчого права. Тоді ж було утворено «Народний комітет» у справі виборчої реформи на чолі з Ю. Романчуком та К. Левицьким. Але шлях до реалізації задуманого виявився непротим. Куріальну виборчу систему уряд Гавча намагався відмінити через діючий парламент, який, власне, був «головним звеном теперішньої, пережитої вже конституції». Тому важко було сподіватись, щоби «засідаючи в ній, собі самим видали засуд смерті...»¹⁹. Й справді, великі парламентські представництва і партії, зокрема, «коло польське», всіляко чинили опір конституційним змінам, попри те, що урядовий проект залишав їм привілейоване становище у Галичині. За таких обставин прихильники виборчої реформи закликали уряд підготувати поправки до конституції без участі найвищого представницького органу держави. «Коли віденські круги справді хочуть провести виборчу реформу, писала газета «Діло», то дорога до сего рішучо не веде через парламент. Одиноким розумним виходом остає позапарламентарне октройоване нової виборчої реформи. Тоді правительство не потребувало би оглядатися на жменю парламентарних інтриганів..., але, находячи санкцію свого кроку в волі мільонів, мало би вільну руку в переведенню реформи на основах справедливості»²⁰.

Ю. Романчук підтримував саме такий підхід до зміни Конституції і добивався розпуску парламенту, який, на його думку, був основним гальмом при запровадженні загального виборчого права громадян. Цю позицію Руський клуб послідовно обстоював у Державній Раді. Водночас як голова Народного Комітету УНДП Ю. Романчук використовував і позапарламентські методи боротьби: ініціював народні віче, мітинги, входив до складу делегацій, які вимагали від цісаря запровадження загального виборчого права²¹. Провідник українців був твердо переконаний, що загальна політична мобілізація народу істотно прискорить досягнення омріяної мети. «Лише тоді, зазначалось в друкованому органі УНДП, коли по дальше буде доходити до Відня гомін масового ропоту руських віч і зборів – можна надіятись, що при виборчій реформі нас не покривдять»²².

Під тиском поляків уряд барона Гавча змушений був піти у відставку. Його наступник – князь Гогенльоге, хоч і скоригував проєкт Гавча, проте не встиг подати його на розгляд комісії з виборчої реформи. І лише кабінету Бека вдалося це зробити, правда, без врахування жодних поправок. Це викликало масові протести в суспільстві. Попри те, українці брали активну участь в обговоренні виборчої реформи: упродовж восьми місяців вони надіслали до Палати послів кілька тисяч пропозицій та зауважень. Особливо турбувала їх пропорційна система виборів, яка надавала переваги полякам: послом від польської частини населення краю визнавався той кандидат, за якого проголосувало 25 % виборців, тоді, як для обрання українського кандидата – треба було набрати 50–75 % від загального числа голосів. Отож, пропорційна система не могла бути «охороною меншости», але стала би, в разі її прийняття, «рабунком на правах більшости»²³. Дискримінувало українців і те, що невеликі поселення – до 1.500 жителів – мали об'єднатися в групи з однією виборчою дільницею. Тому більшість українських громад, де проживало менше 1.500 осіб, не могли формувати виборчі дільниці. Таке право отримували громади з більшою кількістю населення, тобто польські і єврейські.

Отже, з допомогою пропорційної системи голосування й своєрідного «прикровоєня» виборчих округів австрійська влада фактично узаконювала в краї дві національні курії: польську і руську. Поляки, як і раніше, перебували в привілейованому становищі, адже в них залишалось право залучати до виборів у п'ять разів більше учасників, ніж українці. До того ж, нове законодавство дозволяло галицькій адміністрації формувати виборчі дільниці на власний розсуд, і в такий спосіб обирати потрібного їй кандидата²⁴.

Із певним застереженням сприйняли члени Руського клубу і положення про таємне голосування. Під час дискусії в палаті послів Ю. Романчук зазначив, що таємне голосування в Галичині має доволі сумнівний характер. Адже в 1897 р. з допомогою таємного голосування (у Бережанах і в Дрогобичі) виборчі комісії, сформовані виключно зі представників влади, підтасували результати виборів, і оголосили, що кандидат від української громади набрав лише 20 чи 30 голосів. Тоді, як 80, 100 і навіть більше виборців готові були свідчити під присягою, що вони голосували саме за українського кандидата.

Отже, нова виборча технологія, яка надавала крайовій адміністрації право формувати склад виборчої комісії, визначати спосіб голосування і підрахунку голосів, не відповідала «вповні ані вимогам рівности, ані жаданям усіх сторонництва»²⁵.

Однак, переконавшись, що всі протести й звернення до влади були марними, члени Руського клубу та політичний провід УНДП змінили тактику боротьби й почали активно використовувати нове законодавство для зміцнення політичного та соціального статусу українського населення краю. Напередодні парламентських виборів 1907 р. газета «Діло» опублікувала звернення всіх до українців, в якому, зокрема, наголошувалось, що «наступає важна хвиля: перший раз народи Австрії мають виконати загальне і безпосереднє право виборче, щоби вислати нових послів до ради у Відні. Уступив давний парламент, опертий на куріальній системі, на класових привілеях, що служив інтересам пануючих клас і пануючих народів; уступив парламент, що десятками літ кривдив і неволив наш нарід на нашій землі. Правда, новий закон виборчий до державної ради не дав нам, галицьким Русинам, можности вибрати стільки послів, скільки нам на основі рівности належить, та все-ж таки загальне і безпосереднє голосоване дає нам у руки міцну зброю у виборчій боротьбі»²⁶.

Справді, загальне виборче право дозволяло брати участь у виборах основній масі населення, тому в наступній парламентській кампанії кількість українських виборців зростала на 50 %. Тепер від їх громадянської активності залежало чи вдасться подолати інші, несприятливі вимоги виборчого закону, зокрема, – галицьку виборчу практику, яку реформа не усунула, і яку влада планувала використати з потроєною енергією.

19 квітня 1907 р. Народний Комітет затвердив кандидатури на послів до Державної ради, серед яких був Ю. Романчук – один з найдостойніших і найавторитетніших українських мужів. Як писала газета «Діло», «Русинам дуже багато залежало на тім, щоби проф. Романчук вийшов послом, бо з одної сторони ходило о те, щоби з чисто руського округу виборчого здобути оба мандати для Русинів, а для руського клубу придбати неоціненну силу в особі досвідченого ветерана-парламентариста, а з другої сторони упадок довголітнього голови руського клубу і провідника нашого сторонництва був би для нас надто великим упокоренем; а для наших ворогів надто великим тріумфом»²⁷.

Перед початком нової виборчої кампанії Ю. Романчук вважав своїм обов'язком прозвітуватись перед виборцями, які двічі обирали його до Державної Ради у Відні. Як видно із звіту²⁸, поряд із захистом національних і соціальних прав українського населення, він приділяв особливу увагу виборчій реформі, яку австрійська влада під тиском опозиційних сил і суспільства, зрештою, здійснила: в Австро-Угорщині була проголошена ера загального, безпосереднього і рівного права. Відтепер усі громадяни держави, які досягли 18-го віку, одержали право брати участь у парламентських виборах. Це дозволило українцям досягти на них значного успіху – здобути 27 мандатів із 28 передбачених²⁹. Видатну роль у цьому процесі відіграв Ю. Романчук, якого 18 червня 1907 р. знову було одногосно обрано головою Руського клубу.

¹ Див. Плекан Ю. Політичні та ідеологічні аспекти українського питання в Австро-Угорській імперії / Ю. Плекан // Україна ХХ ст.: культура, ідеологія, політика. – К.: Інститут історії України НАН України, 2002. – Вип. 6. – С. 74–84.

² Промова посла Романчука, виголошена в державній раді дня 11 марта 1903 р. при дебаті над бюджетовим предложенем // Діло. – 1903. – 3 (16) березня.

- ³ «Діло». – 1906. – 11 (24) січня.
- ⁴ Баран А. В. Виборча реформа в Австро-Угорській монархії 1907 р. і роль українських депутатів у її проведенні. Науковий вісник 3, 2012, Львівського державного університету внутрішніх справ.
- ⁵ «Діло». – 1901. – 15 (28) січня.
- ⁶ «Діло». – 1901. – 6 (19) листопада.
- ⁷ «Діло». – 1901. – 24 січня.
- ⁸ «Діло». – 1901. – 8 (21) жовтня.
- ⁹ «Діло». – 1901. – 31 жовтня (13 листопада).
- ¹⁰ «Діло». – 1901. – 24 січня.
- ¹¹ «Діло». – 1901. – 24 січня.
- ¹² Левицький К. Історія політичної думки галицьких українців 1848–1914. На підставі споминів. – Львів, 1926. – С. 325.
- ¹³ Там само. – С. 332.
- ¹⁴ «Діло». – 1905. – 7 (20) лютого.
- ¹⁵ «Діло». – 1903. – 10 (23) березня.
- ¹⁶ Там само.
- ¹⁷ «Діло». – 1901. – 30 травня (12 червня).
- ¹⁸ Виступ посла Романчука на засіданні бюджетної комісії // Діло. – 1901. – 30 травня (12 червня).
- ¹⁹ «Діло». – 1903. – 20 листопада (3 грудня).
- ²⁰ «Діло». – 1906. – 18 (31) січня.
- ²¹ «Діло». – 1906. – 11 (24) січня, 26 січня (8 лютого).
- ²² «Діло». – 1906. – 26 січня (8 лютого).
- ²³ «Діло». – 1906. – 14 лютого.
- ²⁴ Промова посла Романчука, виголошена при другім читанню проекту виборчої реформи на засіданню палати послів 8 падолиста с.р. // Діло. – 1906. – 31 жовтня (13 листопада), 1 (14) листопада, 2 (15) листопада.
- ²⁵ «Діло». – 1906. – 30 травня (12 червня).
- ²⁶ Русини галицької землі! Звернення «Народного Комітету» // Діло. – 1907 – 22 квітня «Діло». – 1907. – 30 травня.
- ²⁷ Моїм виборцям з повітів Калуш-Войтилів-Долина-Рожнітів-Болехів-Бібрка-Ходоров справоздане з моєї посольської діяльності в роках 1901–1907. – Львів, 1907. – 26 с.
- ²⁸ «Діло». – 1907. – 19 червня.

Резюме

Мельник А. І. Роль Ю. Романчука в утвердженні загального виборчого права та обстоюванні національних інтересів українців в Австро-Угорщині.

У статті висвітлюється місце та роль Ю. Романчука як голови Руського клубу послів у Віденському парламенті в боротьбі за демократизацію виборчого законодавства та узагальнення його внеску в утвердження загального, безпосереднього і рівного виборчого права в Австро-Угорській державі. Адже, незважаючи на свою малочисельність, українські послі разом з іншими опозиційними силами наполегливо добивались зміни чинної конституції й ухвалення нової виборчої ординації. Ю. Романчук брав активну участь в обговоренні внесених урядом проектів і протистояв спробам консерваторів, зокрема «польського стороництва», зберегти привілейоване становище у найвищому законодавчо-представницькому органі австрійської держави. У його промовах, інтерпеляціях, термінових внесеннях та «пропам'ятних письмах» містився глибокий аналіз виборчої реформи і пропонувались конкретні шляхи для її вдосконалення.

Ключові слова: демократизація виборчого законодавства, загальне, безпосереднє і рівне виборче право, Віденський парламент, виборча система, голова Руського клубу Ю. Романчук, українські послі.

Резюме

Мельник А. И. Роль Ю. Романчука в утверждении общего избирательного права и защите национальных интересов украинцев в Австро-Венгрии.

В статье анализируется место и роль Ю. Романчука как председателя Русского клуба послов в Венском парламенте в борьбе за демократизацию избирательного законодательства и обобщение его вклада в утверждение общего, непосредственного и равного права в Австро-Венгерском государстве. Ведь, несмотря на свою малочисленность, украинские парламентарии вместе с другими оппозиционными силами настоятельно добивались изменений действующей конституции и принятия новой избирательной ординации. Ю. Романчук принимал активное участие в обсуждении предложенных правительственных проектов и противостоял намерениям консерваторов, в частности «польского сторонничества», сберечь привилегированный статус в наивысшем законодательно-представительском органе австрийского государства. В его речах, интерпеляциях, срочных внесениях и «пропамятных письмах» содержался глубокий анализ будущей избирательной реформы и предлагались конкретные пути для ее совершенствования.

Ключевые слова: демократизация избирательного законодательства, общее, непосредственное и равное право, Венский парламент, избирательная реформа, председатель Русского клуба Ю. Романчук, украинские послы.

Summary

Melnyk A. Romanchuk's role in establishing of universal suffrage and defending the national interests of Ukrainians in Austria-Hungary.

The article highlights the role and place of Y. Romanchuk as the chairman of Russ club of ambassadors in Vienna parliament, in the struggle for democratization of the electoral law and summarize its contribution to establishment of universal, direct and equal suffrage in the Austro-Hungarian state. Despite its small quantity, Ukrainian ambassadors, along with other opposition forces persistently sought changes of the current constitution and the adoption of a new electoral ordination. Y. Romanchuk actively participated in the

discussion of drafts introduced by the government and opposed attempts by conservatives, such as «Polish side» to maintain a privileged position in the highest legislative and executive body of the Austrian state. His speeches, interpellations, urgent introduction and «commemorative writing» contained deep analysis of electoral reform and offered specific ways to improve it.

Key words: democratization of the electoral law; universal, direct and equal suffrage; Vienna parliament; the electoral system; the head of the Russ club Y. Romanchuk; Ukrainian ambassadors.

Отримано 19.09.2013

УДК 340.13

М. В. СМУТОК

Марія Вікторівна Смуток, юрист ЮФ «Primus Inter Pares», м. Сімферополь

ЗАСТОСУВАННЯ ФОРМУЛИ РАДБРУХА В СУЧАСНІЙ СУДОВІЙ ПРАКТИЦІ

*Кожного разу, коли ми роздумуємо,
світ розсипається на дрібні шматочки.
І кожного разу якось непомітно,
поволі ми створюємо чудові мости.*

Ріхард Демель

У процесі тлумачення правових норм та їхнього безпосереднього застосування до конкретних суспільних відносин, зокрема при вирішенні судового спору, постає проблема вибору. Це вибір між пріоритетом справедливості, з одного боку, та логічно виведеним змістом правової норми, що спирається виключно на текст норми як на вираження волі законодавця, її структуру, співвідношення з іншими нормами, з іншого боку.

Актуальність обраної теми полягає в наявності у сучасній судовій практиці проблеми співвідношення принципу верховенства права та правових норм, текстуально і логічно закріплених у актах законодавства. У свою чергу, основною метою є пошук можливого шляху вирішення вищевказаної проблеми, а також аналіз можливості застосування правила, розробленого відомим німецьким науковцем, до сучасних реалій української судової практики.

Адже саме в процесі прийняття рішення національними судовими органами, а також Європейським судом з прав людини, часто та занадто гостро постає питання звернення до загальних принципів права та справедливості або ж чітко (але нерідко – нерозбірливе та «механічне») дотримання норм, встановлених у нормативно-правових актах держави чи міжнародної спільноти.

Щодо ступеня наукової розробки цієї проблеми, варто звернути увагу на праці професора В. Г. Ротаня, С. П. Головатого, зокрема щодо сутності та проблем застосування принципу верховенства у судовій практиці. Проте питання пошуку та шляхів впровадження критерію визначення можливості застосування принципу верховенства права всупереч нормам позитивного права й досі залишається відкритим та таким, однозначна відповідь на які й досі не дана ані правовою доктриною, ані практикою.

На нашу думку, остаточний рух сучасної судової практики за концепцією застосування принципів верховенства права та справедливості при вирішенні спорів призвів би до повного краху системи правосуддя та державного ладу в країні. Водночас «сліпа» хода за встановленими правовими актами нормам, без будь-якого огляду на принцип справедливості, так само небезпечна та ставить під загрозу систему дотримання й забезпечення прав і свобод людини.

Безперечно, особа, уповноважена застосовувати правові норми, має приймати рішення шляхом виокремлення змісту цієї норми логічними засобами та чіткого дотримання цього змісту при винесенні рішення. Разом із тим не варто забувати, про встановлений принцип верховенства права визнається і діє в Україні згідно із частиною першою ст. 8 Конституції України від 28 червня 1996 року. Адже вирішення питання чи спору відповідно до букв закону у деяких випадках може суперечити «духу закону», справедливості та врешті-решт – принципу верховенства права.

У зв'язку з відсутністю нормативного визначення в українському законодавстві терміна «верховенство права» розкрити сутність принципу верховенства права хотілося б наступним чином. Особливо визначну роль було надано концепції верховенства права британським правознавцем Альбертом Дайсі у його праці «Вступ до вивчення англійської конституції», вперше опублікованій у 1885 році. А. Дайсі включав у поняття верховенства права три ознаки цього принципу¹: